

Islami dhe krishterimi në perspektivën e Judaizmit

Description

Michael Wyschogrod

Fragment i shkëputur nga “Trialogue of the Abrahamic Faiths”, edited by Ismail Raji el-Faruqi, El Sadawi Publication, Virginia U.S.A 1991

Këndvështrimi judaik për islamin dhe krishterimin është në të vërtetë një funksion i njohjes së vetes së tij. Vetë termi judaizëm shfaqet problematik në dritën e vet-kuptimit tradicional hebre. Termi nënkupton ekzistencën e një strukture besimi dhe praktikash që përbëjnë Judaizmin dhe aderimi ndaj tyre e shndërron dikë në hebre. Termi judaizëm nuk është përkthim i asnjë termi tradicional hebre. Kjo për arsye se sipas vet-kuptimit hebre, termi klasik kritik nuk është judaizmi (ndonëse ne nuk mund ta shmangim atë), por Izraeli dhe Torahu. Izraeli janë njerëzit që rrjedhin nga Abrahami, Ishaku dhe Jakobi dhe që janë zgjedhur për të shërbyer si njerëzit e Perëndisë si një bekim për gjithë njerëzimin (Zanafilla 12:3). Torahu është mësimi hyjnor që shpjegon origjinën dhe natyrën e Izraelit dhe të urdhëresave që Zoti i ka drejtuar njerëzve të Tij. Torahu dhe Izraeli, në këtë mënyrë, janë ngushtësisht të lidhur: Torahu si urdhërim nuk i drejtohet gjithë njerëzimit por vetëm Izraelit dhe Izraeli është populli i Zotit vetëm për arsye të besëlidhjes që dëshmohet nga Torahu. Nuk ekziston judaizëm pa bijtë e Izraelit. Po kush janë bijtë e Izraelit?

Bijtë e Izraelit janë pasardhësit e Abrahamit, Ishakut dhe Jakobit. Zoti mund të kishte zgjedhur si bij të tij një bashkësi besimi (siç edhe bëri, në këndvështrimin e kishës, kur sipas tyre Perëndia vendosi Izraelin e ri). Zoti mund të kishte zgjedhur një grup të përbërë jo nga besimi por nga veprimi: ato të cilët veprojnë në një mënyrë të caktuar mund të kishin qenë anëtar të popullit të zgjedhur. Ose ai mund të mos kishte zgjedhur asnjë popull të veçantë por krejt njerëzimin pa asnjë dallim. Por, me madhësinë

e Tij, Zoti nuk zgjodhi asnjë nga këto opsione. Përkundrazi, ai iu drejtua Abrahamit, Ishakut dhe Jakobit dhe vendosi me to një marrëdhënie të veçantë. Kjo familje njerëzore që nga koha e patriarkëve përmes trashëgimit u bë ajo që sot quhet populli hebre. Judaizmi nuk është, në këtë mënyrë, një çështje besimi. Një hebre që nuk beson apo vepron në mënyrë të kundërt me urdhëresat e Torahut, gjithsesi, është ende një hebre, ndonëse mëkatar. Ai mbetet një hebre dhe fakti është se të gjithë hebrenjtë janë, në një masë të madhe apo të vogël, mëkatarë. Ontologjikisht, në termat e asaj që ai është, një hebre është një hebre për arsye se rrjedh nga patriarkët.

Megjithëkëtë, konvertimi në Judaizëm është i mundur, ndonëse një gjë e tillë nuk është e kapshme menjëherë. Sipas arsyes së shëndoshë, ai nuk mund të jetë i mundur. Njeriu nuk mund të konvertohet duke u bërë pasardhësi i dikujt. Në shumë sisteme ligjore, adoptimi përdoret si një mjet në mënyrë që dikush që nuk është pasardhës i dikujt tjetër në mënyrë biologjike të bëhet, përmes adoptimit, pasardhës ligjor. Por është i mirënjohur fakti se ligji hebraik nuk e njeh adoptimin. Nëse konvertimi në Judaizëm është i mundur, siç edhe është, ai bëhet i mundur përmes një lloj mrekullie. I konvertuari në mënyrë të mrekullueshme bëhet pasardhës i Abrahamit, Ishakut dhe Jakobit. Dhe kjo nuk duhet parë si diçka që është e vërtetë vetëm në planin shpirtëror dhe si simbolike. Në këndvështrimin hebraik, një djalë dhe nëna e tij të cilat janë konvertuar në judaizëm mund të marthohen pa dhunuar në këtë mënyrë ligjin biblik kundër incestit (ndonëse ky veprim në mënyrë rabinike u ndalua) për arsye se përmes konvertimit ato kanë rilindur dhe nuk janë më nënë edhe bir. Kjo rilindje vështirë se mund të shihet e quhet thjesht si një rilindje shpirtërore, për arsye se, në një rilindje shpirtërore të pastër, siç është rasti i pagëzimi të krishterë, lidhja biologjike ndërmjet nënës dhe birit nuk preken. Kjo është arsyeja përse asnjë autor i krishterë që unë njoh nuk ka pohuar se pagëzimi i një nëne dhe fëmijës së saj sjell një rilindje shpirtërore e cila fshin ligjin e incestit ndërmjet tyre. Por në konvertimin hebraik ndodh diçka gati biologjike, është kjo arsyeja që mundësia e konvertimit nuk e rrënon të kuptuarit e hebrenjve të vetes së tyre në terma të pasardhësve të Abrahamit.

Nëse Torahu është sistemi i urdhrave të Zotit drejtuar Izraelit, atëherë ç'pozitë zënë vendet e tjera? Përzgjedhja e Izraelit, i ngarkon bijtë e izraelit me një grup të veçantë urdhëresash që ata dhe vetëm ata janë të detyruar ti zbatojnë. Por Zoti nuk është indiferent për besimin dhe sjelljen e popujve të tjerë. Kjo, sipas këndvështrimit rabinik, është përcaktuar në urdhëresat e Noachide të cilat rabinët i kanë deduktuar nga Zanafilla kapitulli IX, të cilat përjashtojnë idhujtarinë, vrasjen, vjedhjen, incestin, që afërsisht i korrespondojnë ligjit moral natyror. Një xhentil që përmbush këto urdhëresa i ka siguruar vetes një vend në botën tjetër. Judaizmi nuk mëson se vetëm ithtarët e tij do të 'shpëtohen' apo se ai është e vetmja rrugë drejt 'shpëtimit'. Judaizmi përbëhet nga urdhëresat e Zotit drejtuar populli të Tij dhe meqenëse është e mundur të fitosh një vend nderi në botën tjetër edhe pa qenë jude, atëherë konvertimi në judaizëm duhet shkruajuar. Kjo ka qenë, në të vërtetë, edhe praktika hebraike kundrejt të konvertuarve. Ato nuk janë nxitur për tu konvertuar, por i është thënë se Zoti nuk dëshiron që e gjithë familja njerëzore të ndjekë të njëjtat rregulla dhe se, si xhentilë, ata e kënaqin më mirë Zotin duke përmbushur urdhëresat Noachide. Vetëm nëse i konvertuari potencial ngulmon në kërkimin e tij dhe këmbëngul për tu bërë hebre atëherë ai mund të rrethprehet (nëse është mashkull) dhe i kërkohet të zhytet në Mikvah (banja rituale) nga e cila, nëse ai ka vendosur të ndjekë torahun, ai del i shndërruar në një hebre.

Këndvështrimi hebre për islamin dhe krishterimin duhet kuptuar në kontekstin e kuptimit që hebrenjtë kanë për veten. Për arsye se hebraizmi nuk shihet si feja e duhur për 'çdokënd', është e qartë se religjionet e tjera kanë të drejtën e tyre për të ekzistuar, vetëm nëse ato, në një mënyrë apo tjetrën, nuk shkelin një nga urdhërimet Noachide. Në rastin e Islamit dhe për shkak të monoteizmit të tij të lartë,

Judaizmi nuk ka hasur vështirësi për ta konsideruar atë si një shprehje të vlefshme të religjiozitetit xhentil. Në rastin e krishterimit çështja bëhet më e ndërlikuar. Rrënja e vështirësisë gjendet në doktrinën e trinitetit, ashtu siç është formuluar ajo në kredon nicejane ku flitet për Birin si “i lindur jo i bërë” dhe “i një esence me Atin”, çështja ngrihet nëse krishterimi përbën një prishje të monoteizmit, në këtë mënyrë, edhe një kundërshtim ndaj një prej urdhrave Noachide, përkatësisht atij kundër idhujtarisë. Rabinët mesjetarë nuk janë të njëzëshëm në lidhje me këtë çështje. Mendimi më i pranuar është se krishterimi nuk përbën idhujtari për xhentilët. Doktrina e Triniteti e dobëson por nuk është fatale për njëshmërinë e Zotit. Megjithatë, rabinët pohojnë se pranimi dhe ndjekja e doktrinës së trinitetit nga një hebre përbën idhujtari. Mospajtimi duhet kuptuar në termat e dallimeve në standardin e monoteizmit që zbatohet ndaj hebrenjve dhe ndaj xhentilëve. Është torahu që përcakton se çfarë përbën idhujtari për hebrenjtë dhe çfarë përbën idhujtari për xhentilët. Standardet hebraike janë më strikte (si dhe për shumë çështje të tjera) se sa ato që zbatohen ndaj xhentilëve, kështu që i njëjti besim mund të përbëjë idhujtari për hebrenjtë dhe jo idhujtari për xhentilët. Kështu është rasti edhe me doktrinën e trinitetit.

Në rastin e Islamit, nuk ekziston një problem i tillë në lidhje me monoteizmin. Por haset një tjetër problem që është shumë serioz. Çfarëdo problemi që judaizmi të ketë pasur me krishterimin në lidhje me doktrinën e trinitetit, mbetet, gjithsesi, një lidhje e rëndësishme: ato e nderonin biblën hebraike si fjala e Perëndisë. Natyrisht ekzistojnë shumë dallime në interpretimin e shkrimeve, ndoshta më i rëndësishmi prej tyre është besimi i krishterë se shumë pasazhe të biblës hebraike i referohen (“paralajmërojnë” është termi më i përdorur) jetës dhe vdekjes së Jezusit nga Nazareti. Ka edhe mënyra të tjera në të cilat hermeneutika tradicionale e krishterë dallon nga kuptimi hebre. Megjithatë, teksti i biblës hebraike njihet nga të krishterët si hyjnisht i frymëzuar. Myslimanët, nga ana tjetër, nuk kanë shkuar kaq larg. Megjithëse, ato pranojnë shumë gjëra nga bibla hebraike, gjithashtu ato besojnë se shtrembërime serioze kanë gjetur rrugë në tekstin hebre, shtrembërime që në shumicën e rasteve janë bërë për të justifikuar versionin hebre të gjërave. Ndërkohë që Islami e pranon në mënyrë të përgjithshme ngjarjet dhe mësimet që gjenden në Biblën hebraike, nga ana tjetër nuk mund të pohojmë se kemi një shkrim të përbashkët siç ishte rasti me të krishterët. Majmonidesi, në fakt, e theksonte këtë dallim kaq shumë sa që ai lejonte që torahu të mësohej të krishterëve por jo myslimanëve. Meqenëse dallimi ndërmjet judaizmit dhe krishterimit gjendet në interpretimin e biblës hebraike, të mësohet mësimin hebraik të krishterëve mund të shërbejë për të korrigjuar keqinterpretimet e krishtera. Por me myslimanët çështja nuk reduktohet thjesht në çështje interpretimi të një teksti të përbashkët, por në një refuzim nga ana e myslimanëve të biblës hebraike siç transmetohet ajo në judaizëm. Meqenëse ato nuk e pranojnë tekstin, Majmonidesi pohonte se myslimanët nuk mund të mësohet torahu duke qenë se ka pak mundësi për të rënë dakord.

Gjithsesi, do të ishte e gabuar të jepnim shumë rëndësi këtij rregulli të vendosur nga Majmonidesi, kjo për arsye se njëherazi ai është thjesht mendim i një njeriu dhe nuk përbën pjesën qendrore të mësimin të tij. Është e rëndësishme, gjithashtu, që të vërejmë simetrinë e marrëdhënieve judeo-krishtera dhe judeo-myslimane. Secila prej tyre ka pluset dhe minuset e saj. Me krishterët kemi përparësinë e madhe të pasjes së shkrimeve të përbashkëta por mbetet problemi i trinitetit. Me myslimanët kemi përparësinë e moscenimit të monoteizmit por mbetet problemi i mungesës së shkrimeve të përbashkëta. Është e vështirë të thuhet se kush marrëdhënie është më e lehtë. Ndoshta mund të thuhet se akuza për të qenurit përgjegjës për vrasjen e Jezusit dhe si pasojë përgjegjës për deicide (vrasjen e Zotit) nuk është ngritur asnjëherë në Islam dhe kjo ka kontribuar në një marrëdhënie më të ç'tensionuar me myslimanët. Është pohuar zakonisht se ndërsa cenimi i të drejtave njerëzore të hebrenjve nuk është një fenomen i panjohur për botën islame (së paku krahasuar me standardet

bashkëkohore), gjithsesi, përgjithësisht kjo formë e paragjyqimit njerëzor nuk ka mbërritur ashpërsinë që hasim në historinë e botës së krishterë. Nuk është as e nevojshme që ta interpretojmë ekzistencën e hebrenjve në botën myslimane si një marrëdhënie e pandërprerë përzemërsie për të kuptuar se antisemitizmi i fortë i cili kishte influencuar botën e krishterë nuk mund të gjendet lehtësisht në sferën myslimane.

Deri tani, vlerësimi i hebraizmit për krishterimin dhe Islamin është diskutuar nga këndvështrimi i kuptimit të Judaizmit të urdhëresave Noachide të cilat ai i konsideron detyruese për xhentilët dhe përmes së cilave ai mat çdo religjion apo ideologji të përvetësuar nga xhentilët. Parë nga ky këndvështrim, një religjion i praktikuar nga xhentilët i cili nuk i referohet historisë së shenjtë të hebrenjve mund ta kalojë lehtësisht testin. E rëndësishme është, gjithashtu, se si krishterimi ashtu edhe Islami nuk janë të pavëmendshëm ndaj ndërhyrjes hyjnore në çështjet njerëzore përmes historisë së Izraelit.

Në një shkallë të gjerë, krishterimi dhe islami kanë përvetësuar dhe propaganduar koncepte që zanafillën e kanë në historinë e Izraelit dhe që do të kishin mbetur pronë e Izraelit nëse nuk do të ishin përhapur nëpër botë nga dy religjionet bija të judaizmit. Këto dy fe, krishterimi dhe islami, qëndrojnë në një marrëdhënie të veçantë me Judaizmin dhe Judaizmi qëndron në një marrëdhënie të veçantë me to. Është kjo arsyeja për të cilën Majmonidesi, në një pasazh të mirënjohur, i vesh krishterimit dhe islamit një vend të rëndësishëm në planin hyjnor të shpëtimit. Ai shkruan: “por është jashtë mundësisë njerëzore të kuptojë planin e Krijuesit; sepse rrugët tona nuk janë rrugët e Tij, e as mendimet tona mendimet e Tij. Çdo çështje që ka lidhje me Jezusin dhe Ismailitin (Muhamedin) që erdhi pas tij, shërbyen thjesht për ti hapur rrugë Mesias mbret, për të përgatitur botën për adhurimin e njëzëshëm të Zotit, siç është shkruar: “Më pas unë do ti kthehej njerëzit në gjuhën e pastër, në mënyrë që ato të thërrasin emrin e Zotit dhe ti shërbejnë Atij njëzëri” (Zeph 3:9). Kështu, shpresa mesianike, Torahu, dhe urdhëresat janë bërë çështje të njohura, tema bashkëbisedimi (ndërmjet banorëve) ndërmjet ishujve të largët dhe njerëzve të parrethprerë në zemër dhe mish.” (The Code of Maimonides, The Book of Judges, tr. Abraham M. Hershman, Yale University, Yale University Pressm, 1949, fq. XXIII).

Përmes Judaizmit dhe Islamit, mendimi mesianik ka hyrë në ndërgjegjen e njerëzve të cilët përkundrazi nuk do ta kishin kuptuar asnjëherë thellësinë e kësaj pritshmërie hebraike. Meqenëse Majmonidesi e kishte të qartë se shëlbimi që e priste Izraeli në fund të kohërave do të shoqërohej nga shëlbimi edhe i pjesës tjetër të botës, përhapja e mesianizmit në formën e saj të krishterë dhe myslimane është një pjesë e rëndësishme e lëvizjes historike sipas planit të Perëndisë.

Nëse Judaizmi nuk ka përvetësuar një qasje misionare kundrejt krishterimit dhe islamit, ai nuk ka bërë këtë sepse nuk beson që është vullneti i Zotit që e gjithë bota të bëhet hebraike. Shpesh është anashkaluar fakti që ky pohim nuk e abrogon misionin Noachide për xhentilët. Për arsye se gjithë njerëzimi është i obliguar për të jetuar sipas këtyre urdhërësive të cilat shoqërojnë përmbytjen, siç raportohet tek libri i Zanafillës. Kuptohet qartë se është detyrë e Izraelit, si njerëzit të cilëve i është besuar Torahu, që të përhapë dijen për këtë besëlidhje në gjithë botën. Mbi të gjitha, përzgjedhja e Izraelit nuk është një qëllim në vetvete por ka si qëllim bekimin e gjithë njerëzimit (Zanafilla 12:3) Vetëm kur mosbindja njerëzore duket se e prishi planin fillestar të Zotit (Zanafilla 6:6), Ai vendosi ta përqendronte gjithë pedagogjinë e tij në një prej familjeve njerëzore, mesa duket duke shpresuar se nëse Ai do t'ia dilte mbanë me këtë grup, kjo do të shërbente për të edukuar pjesën tjetër të njerëzimit të përjetuar sipas vullnetit të Zotit. Dhe nëse Izraeli nuk ia ka arritur këtë qëllim gjatë historisë, dështimi i tij ka ndërhyrë në shpëtimin e gjithë njerëzimit dhe jo vetëm në të tijin.

Ta akuzosh Izraelin për një teologji përjashtuese, madje raciste, është një shtrembërim i madh i fesë hebraike. Që Zoti ka zgjedhur një familje njerëzore prej mishi është prerogativë e Tij supreme. Pavarësisht nga natyra trashëguese e kësaj përzgjedhje, konvertimi në Judaizëm është i mundur për të gjithë ato që e dëshirojnë sinqerisht atë. Vetë fakti që kjo është e mundur, ndonëse nuk nxitet, thekson ndërlikimin dhe jo natyrën e plotë trashëguese të kësaj përzgjedhje. Mbi të gjitha, duke pranuar përzgjedhjen e tij, Izraeli e ka vendosur veten në ndjekjen e një jete bindjeje më të lartë se çfarë kërkohet për njerëzit e tjerë. Është e vërtetë që si pasojë e të gjitha vuajtjeve që i janë shtuar Izraelit si pasojë e përzgjedhjes së tij, Izraeli ka zhvilluar një lloj fudullëku për shkak të përzgjedhjes dhe shërbimit të tij. Padyshim në disa raste kjo ka kaluar kufijtë e të lejueshmes. Por çfarë mund të presim ndryshe nga këta njerëz që kanë mbajtur fenë paçka pengesave mbinjerëzore dhe për shkak të kësaj ka sjellë një segment të gjerë të njerëzimit nën krahët e pranisë hyjnore?

Koha kërkon që të gjithë ato që jetojnë të mbledhen së bashku nën gjykimin e Zotit të Abrahamit. Për bijtë e Abrahamit të arrin të njohin praninë e patriarkëve në ithtarët e feve të tjera abrahamike është kërkesa e mësuesimeve të Ber-Shevas. E ne nuk duhet ta refuzojmë këtë kërkesë.

[*] Michael Wyschogrod është profesor i filozofisë në Baruch College, City University of New York

Përktheu: Rezart Beka

Date Created

14/01/2013

Author

erasmusi